

PROFETBOG OG BILLEDSPROG

Artiklen gengiver min opposition ved Kirsten Nielsens forsvar for sin afhandling For et træ er der håb. Om træet som metafor i Jes 1-39 (Bibel og Historie 8, G.E.C. Gad, København 1985, 411 sider) på Aarhus Universitet den 20. sept. 1985. Da der var tale om en af de to officielle oppositioner, drejer det sig om en offentlig akt, og jeg finder det derfor rigtigst at gengive oppositionen, som den blev fremført ved handlingen. Der er kun tilføjet et petit-afsnit med en kort præsentation af bogen, lige som nogle bemærkninger af mindre betydningsfuldhed er anbragt i noter.

Det er faldet i min lod som fakultetets repræsentant i bedømmelsesudvalget at optræde som 2. officielle opponenter ved denne handling.¹ Det ligger således i sagens natur, at jeg foruden at fremføre min egen opposition eventuelt skal supplere de indlæg, de andre opponenter er fremkommet med. Jeg vil indlede med nogle almindelige betragtninger over bogen – som bog og som disputats, og jeg vil derefter tage nogle problemer af mere principiel karakter frem og belyse dem ud fra et par af bogens tekstgennemgange.

Bogens indhold: I et forsøg på at analysere Jesajas og Jesajabogens senere bearbejdes anvendelse af billedsprog i deres bestræbelser på at klargøre centrale elementer i den jesajanske forkyndelse koncentrerer forfatteren sig om metaforer hentet fra planteverdenen, den type metaforer, der er hyppigst forekommende i Jesajabogen. Forfatterens teser opstilles s. 13: træmetaforerne i Jes 1-39 har a) en informativ funktion (teologiske tydinge af den politiske situation), b) en performativ funktion (inddrager tilhørerne i forkyndelsen, så de tvinges til selv at tyde billedsproget), og endelig c) giver billedsproget mulighed for stadig reinterpretaion og for ny tekstproduktion.

I hovedafsnit A (Metodiske overvejelser, 15-90) bestemmes Jesajabogen som traditionslitteratur, hvor den oprindelige profetforkyndelse er vævet sammen med senere bearbejdeslag i en sådan grad, at skriftet genremæssigt ligger "et sted mellem det historiske dokument og den litterære fiktion". Netop billedsproget har været særlig egnet til genbrug, har tiltrukket sig nytolkninger og været tekstproducerende i ny litterær og historisk kontekst. Billedet er polyvalent og åbent for flere tolkningsmuligheder, alt efter hvilken kontekst det ses i. Den oprindeligste betydning af billedet er således ofte sløret.

Profetbog og billedsprog

Efter en oversigt over den hidtidige udforskning af det gammeltestamentlige (29-43) og det nyttestamentlige billedsprog (44-54), arbejder forfatteren sig frem mod en definition af det gammeltestamentlige billedsprog (55-90). Over for den tidligere forsknings mere formale bestemmelse af et givet billede fremhæves billedets funktion i den litterære og historiske kontekst og dets åbenhed over for nytolkning i en ny situation. Den disjunkte brug af billedmaterialet (d.v.s. en brug, hvor der er en spænding til stede mellem en bogstavelig og en billedlig forståelse) kræver en tolkningsproces, som er holdnings- og handlingsaktiverende. Vigtigt er det at forstå, at forholdet mellem billedsprog og virkeligheden er et tydnings- og forståelsesforhold og ikke blot et spørgsmål om den traditionelle skelnen mellem "billede og sag". Billedsprogets funktion er betinget af spændingen mellem det informative og det performative, og begge dele er til stede i ethvert billedudsagn. I denne forbindelse foretages et kritisk opgør med den moderne metaforforskning repræsenteret af Black, Austin, Searle o.a. Endelig behandles spørgsmålet om forskellige typer af metaforer, idet forskellen mellem allegori og lignelse reduceres, og til sidst argumenteres der for, at forholdet mellem bogstavelig tale og billedsprog ikke skal opfattes som en absolut forskel, men at der mere er tale om forskellige funktionsmuligheder end om to værensformer. Den definition af det gammeltestamentlige billedsprog, forfatteren når frem til, svarer til de tre ovenfor nævnte teser.

Bogens hovedafsnit B (Tekstanalyser, 91-335) omfatter – efter indledende redegørelser for træbilledets kulturelle baggrund – analyser af tolv perikoper fra Jes 1-39, som er domineret af træ- eller plantebilleder. Stillet over for de enkelte perikoper undersøger forfatteren i hvert tilfælde, hvor langt man kan komme i en bestemmelse af billedets oprindelige betydning og af senere nyttydninger. I mange tilfælde får analyserne betydning for redaktions- og dateringsproblemer. I et lille afsluttende kapitel (325-335) vises det, hvorledes analyserne har kunnet underbygge den Jesajaopfattelse, der betragter dom/frelsespændingen som et centralt motiv i Jesajas forkyndelse. Endelig demonstreres det i hovedafsnit C (Konklusion, 337-359), at analyserne kan bære afhandlingens hovedteser.

Før jeg forudskikker nogle nødvendige bemærkninger om selve begrebet disputats og om bedømmers og opponenteres rolle, vil jeg egentlig godt stille præses et spørgsmål. Jeg vil gerne bede præses om en genrebestemmelse af den foreliggende bog, altså bede præses om at angive, hvordan hun vil placere bogen inden for den gammeltestamentlige videnskab.

Hvilken art af afhandling er det, vi har for os? Er det en hermeneutisk, en litterærkritisk, en stilanalytisk, en redaktionshistorisk, en traditionshistorisk, en kompositionsanalytisk eller en formhistorisk afhandling. Det bliver intetsteds sagt klart, men er ikke uden betydning for en bedømmelse af bogen.²

Inden vi ser nærmere på denne redaktionshistoriske afhandling, vil jeg som sagt fremkomme med nogle almindelige overvejelser. Det ligger i sagens natur, at man ved en opposition først og fremmest må beskæftige sig med de ting i bogen, som inviterer til kritik. Man må drage steder frem, hvor præses ligefrem har taget fejl, eller i hvert fald argumenterer mangelfuldt. Denne fremgangsmåde kan naturligvis give urimelig slagside, og man kan opleve disputatser, hvor tilhørerne – i hvert fald de af dem, der ikke har læst bogen – kan få en fornemmelse af, at præses vist hellere skulle have ladet være at skrive sin bog, og under alle omstændigheder havde gjort klogt i ikke at indlevere den som disputats. Derfor skal det siges med det samme – og siges meget tydeligt – at den omstændighed, at bogen er antaget til forsvar for den teologiske doktorgrad, er det afgørende. Når den er antaget, er det udtryk for, at der er tale om et dygtigt arbejde, som viser, at forfatteren behersker fagets metode, har overblik over den videnskabelige litteratur og selv har evner og anlæg for videnskabeligt arbejde. Samtidig er det anerkendt, at afhandlingen er udarbejdet selvstændigt, som det er god dansk disputatstradition, at den repræsenterer en selvstændig, videnskabelig indsats, der på en række punkter kan føre forskningen fremad.

Vi er blevet bekræftet i denne opfattelse i dag – og det er jo meningen med den offentlige handling – hvor præses har vist, at hun på bedste måde er i stand til at svare for sig og forsvare sig, og at hun oven i købet på meget kompetent vis (og med en god del dødsforagt) kan deltage i det almindelige og evige slagsmål om metaforens væsen. Men altså: bedømmelsesudvalgets og fakultetets positive syn på afhandlingen kommer til udtryk i antagelsen, og det må tilhørerne have in mente, når jeg i det følgende repræsenterer kritik og ”modstand” – opposition, som det jo netop hedder – og først og fremmest drager kritisable og problematiske sider af bogen frem. Hvis det må være mig tilladt at benytte billedsprog: oppositionen skal også sørge for, at træerne ikke vokser ind i himlen.

Jeg hører ikke til dem, der forlanger det voldsomme af en disputats. Det kan ikke siges for tit, at en disputats ikke er et livsværk, men et

svendestykke, som gerne må have sine svagheder (men så må man også finde sig i kritik ved forsvaret). Jeg vil ikke sige, som én har formuleret det, at det vigtigste ved disputatser er, at de bliver skrevet (selv om der er en kerne af sandhed i det). Men der er ingen der forventer og forlanger af en disputats, at den skal være et fuldt modent og uangribeligt videnskabeligt arbejde. Som det er sagt før: man bliver ikke omfattet af ufejlbarhedsdogmet, fordi man opnår den teologiske doktorgrad. Men en disputats skal være en bog med en tese; så er det i virkeligheden underordnet, hvorvidt "tesen holder", når blot der er tale om et kvalificeret indlæg i debatten.

Det er god, gammel skik, at man ved forsvaret af disputatser opholder sig lidt ved udenværkerne. Og for at begynde helt udefra, kan det uden videre siges, at bogen er en nydelig tryksag med en velvalgt farve på omslaget. Satsen i selve bogen er – i betragtning af, at det er composersats – meget vellykket; det har kun knebet med bogstavafstanden i hebraiske ord. Det hele skyldes uden tvivl dygtigt arbejde fra sekretærens side, hvis skrivemaskinesats jo er gået direkte i trykkemaskinen. Trykfejlene er forbløffende få, og der er foretaget meget omhyggelig korrekturlæsning.³

Sproget i bogen er godt. Præses har sin egen, personlige og energiske stil. Der er ikke tale om den lidt blege og anæmiske akademikerstil, som man ser tilstrækkeligt af. Selvfølgelig er der nogle unoder, men de skæmmer på ingen måde bogen.⁴ Litteraturkendskabet er tilfredsstillende, og præses undgår den meningsløse ophobning af ældre litteratur, som man alligevel ikke diskuterer, og holder sig først og fremmest til det nyere. I nogle tilfælde kan man undre sig over mangler i litteraturbenyttelsen, og i hvert fald er det påfaldende, at den spanske forsker Alonso-Schökel ikke figurerer i det forskningshistoriske afsnit (31-43). Han optræder andre steder i bogen, men bør også være at finde der.

Vigtigere er selve anlægget af bogen. En disputats skal være en *bog* i den forstand, at den skal danne et ordentlig afrundet og ordentlig disponeret hele. Bogen skal have sin egen økonomi og være båret af en tese, som der naturligvis skal argumenteres for på rimelig vis. Den foreliggende afhandling har jo det klassiske disputatsanlæg med en principiel del (omfattende ca. en fjerdedel af bogen) og en speciel del, hvor principerne appliceres på et tekstmateriale. Det hele er lagt meget pædagogisk an med opstilling af hovedteser og stadige opsummeringer, hvor teserne – ikke overraskende – bekræftes gang på gang. Det hele kan undertiden

blive *for* pædagogisk med en hel del gentagelser. Man er i hvert fald ikke på noget tidspunkt i tvivl om, hvad præses vil med sin bog.

Når vi nu skal bevæge os ind på nogle mere centrale problemer, vil jeg godt tage udgangspunkt på side 142, hvor præses med megen selverkendelse siger: "Nu kan det virke meget spekulativt at tale om, hvordan en eventuel genlæsning og reinterpreteration af Vingårdslignelsen har fundet sted gennem tiden". Det er ikke specielt Vingårdslignelsen, jeg vil ind på; den er allerede berørt af flere af de andre opponenter. Jeg vil derimod gerne ind på det mere principielle spørgsmål om de eksegetiske konsekvenser, præses drager af sine iagttagelser om billedsproget. Er de præget af det "spekulative", som præses selv taler om, eller er de udtryk for sund eksegetisk metode?

Det er en eksegetisk afhandling, vi har for os, og den skal først og fremmest vurderes på de eksegetiske resultater. Det er helt givet, at der er opnået gode resultater, ikke mindst af redaktionshistorisk art, men også – og det hører jo med til det redaktionshistoriske – når det gælder spørgsmålet om indre sammenhæng i en perikope, dens datering og dens placering sammen med andre tekstenheder. Ved at koncentrere opmærksomheden om billedsprogets funktion er det i en række tilfælde lykkedes for præses at sige noget nyt og afgørende om centrale perikoper hos Jesaja. Også selv om hendes bestemmelse af "funktion" bestemt ikke er uden problemer, således som 1. opponenter allerede har påpeget. Men præses følger sig smukt ind i den række af gammeltestamentlige forskere, som i de senere år har været beskæftiget med "produktive Neuinterpretation" som en afgørende faktor ved tilblivelsen af de gammeltestamentlige tekster.

Præses har dog andre vanskeligheder end funktionsbegrebet – naturligvis, havde jeg nær sagt. Ellers ville det nok betyde, at hun havde gjort sig opgaven for let. F.eks. er hun jo godt klar over (er inde på det både s. 21 og 81), at det ikke kun er billedsproget, der har polyvalens, og at det ikke kun er billedsproget, der kan "genbruges". Det gælder fuldt så vel for mange udsagn formet som bogstavelig tale. Man kan blot tænke på de mange profetiske domsudsagn uden tydelig adresse. Der er i virkeligheden en del steder i bogen, hvor man må spørge sig selv, om den omstændighed, at den udvalgte perikope indeholder billedsprog, egentlig er afgørende for det redaktionshistoriske resultat. Disse problemer har andre opponenter allerede været inde på, og vi skal vende tilbage til dem i forbindelse med Jes 6.

Profetbog og billedsprog

Jeg vil gerne se nærmere på et andet problem, som allerede dukker op i det principielle afsnit om "Metodiske overvejelser" (15-28), som rejser hovedet adskillige steder undervejs, og som igen kommer til at spille en vis rolle i det afsluttende kapitel, "Konklusion" (337-359). Det jeg tænker på, er en række uklarheder i præses' brug af det for en hvilken som helst redaktionshistorisk undersøgelse så vigtige begreb *kontekst*.

Det hedder (19), at billedsproget er præget af kontekstafhængighed, d.v.s. at tolkningen af et givet billede bestemmes af konteksten. Så vidt så godt. Lidt længere nede på samme side tales der om de nytestamentlige lignelser, der flyttes fra én historisk kontekst (Jesu forkyndelse) til en ny historisk kontekst (den senere menigheds forkyndelse), hvorunder de sættes ind i en litterær kontekst med sekundær tolkning. Noget lignende kunne være sket med den profetiske billedtale, og side 20 tales der ligefrem om, at redaktorerne kan styre tydingen af et billede ved at sætte det ind i "en særlig kontekst".

Det udfoldes nærmere side 22, hvor det forhold, at konteksten bestemmer tydingen udtrykkes ved, at "konteksten fungerer som tydingens linievogter". For det første må man undre sig over, at præses, som må formodes at have sans for billedsprog, når hun selv skal vælge et billede, griber til dette tåbelige udtryk fra fodboldsproget. For det andet betyder "kontekst" her både den litterære sammenhæng, hvori det givne billede faktisk befinder sig, og samtidig den litterære sammenhæng, man kan gætte på, det har været anbragt i både *før* og *efter*, at det har fået plads i den nuværende litterære sammenhæng.

Under punkt 3 (84) betyder "kontekst" 1) den konkrete situation, 2) den konkrete litterære placering, og 3) "den kultur, billedet fungerer i". Og så forstår man godt, at præses (117) kan kræve, "at eksegeten gør sig klart, hvilken kontekst han eller hun tolker billedet udfra". Men man må rigtignok samtidig spørge, om *præses* har gjort sig klart, hvad hun mener med begrebet "kontekst"?

Det hele bliver noget flimrende, og det uklare kommer frem, når præses det ene øjeblik lader billedet bestemme af den litterære kontekst, og det andet øjeblik af den "historiske" kontekst. Samtidig er hun godt klar over, at så snart det gælder de redaktionshistoriske problemer, er det den litterære kontekst, der er afgørende. Præses skulle nok have fastholdt "kontekst" som et litterært begreb. Det situationsbestemte, det historisk betingede, "den kultur, hvori billedet fungerer",

eller hvad hun ellers betegner som kontekst, kan så højst blive noget, der ligger bag ved eller kommer til udtryk i den litterære kontekst.

Hvis præses i dette stykke havde holdt hovedet og begreberne klart, ville hun også have set, hvilke vanskeligheder hendes lovlig ubekymrede anvendelse af begrebet "genbrug" fører hende ind i. Sagen er jo, at præses gang på gang taler om, at et billede, når det "genbruges", flyttes fra én kontekst til en anden, og det vil som regel betyde fra den eksisterende litterære kontekst til "en anden historisk kontekst" – eller omvendt! For det problematiske er jo, at vi normalt ikke kender anden kontekst end den, billedet står i, sådan som vi har teksten i dag. Det er få steder, hvor præses er i stand til at sandsynliggøre, at en perikope med billede, som vi har i én litterær kontekst, rettelig – eller bedre: oprindelig – hører hjemme i en anden litterær kontekst inden for Jesajabogen. Det er først og fremmest i behandlingen af Jes 1,29-31, at præses forsøger at vise, hvorledes denne lille enhed oprindelig har været placeret efter Jes 9,20, men senere er flyttet hen til slutningen af kap. 1. Her kan altså tales om to litterære kontekster!

Jeg ville gerne have sagt noget mere om det kapitel i bogen, som behandler perikopen 1,29-31 (306-324). Tiden vil næppe tillade, at jeg foretager en virkelig gennemgang af det. Så lad mig i denne forbindelse sige, at det er et af de meget vellykkede afsnit i bogen. De første ti sider er et ypperligt eksempel på præses' gode, sunde og skarpsindige eksegese. De sidste 5-6 sider er et dristigt forsøg på at sandsynliggøre, at versene er flyttet fra kap. 9, altså fra en litterær kontekst, hvor billedet har én bestemt betydning, til en ny litterær kontekst i slutningen af kap. 1, hvor det får en anden betydning og en anden funktion. Forslaget lader sig høre, og der argumenteres gennemfornuftigt. Jeg er alligevel ikke helt sikker på, hvor overbevist, jeg er; men det er underordnet. Det afgørende er, at der her opereres renfærdigt og klart med begrebet kontekst som en litterær bestemmelse.

Men mange andre steder er forholdet altså det, at vi kun har én kontekst – nemlig den foreliggende i teksten, som den ser ud i dag. Og når præses så vil plædere for, at den pågældende perikope enten på et tidligere tidspunkt har været anbragt i en anden kontekst, eller senere er blevet "genbrugt" i en anden kontekst, så er det hun – fordi hun ikke besidder disse andre kontekster i litterær forstand – er nødt til at bruge begrebet kontekst på den nævnte løse måde: historisk situation, kulturelt milieu o.s.v. For i disse tilfælde bliver det ofte rent gætterier, hvor-

vidt det pågældende billede virkelig har figureret med ændret betydning i disse andre sammenhænge.

Sat på spidsen må vi altså fastholde, at vi normalt kun har én kontekst for et givet billede. Og strengt taget kan man kun i de tilfælde, hvor der er en tydelig diskrepans mellem en perikope – in casu altså en perikope med et billede – og så den litterære kontekst, som perikopen nu er anbragt i, gå ud fra, at perikopen *enten* oprindeligt har været stillet ind i en anden litterær kontekst, *eller* på et senere tidspunkt (f.eks. under eksilet) er blevet udformet og placeret ind i en kontekst, hvor det altså ikke oprindeligt har haft noget at gøre.

Hvis derimod den pågældende perikope harmonerer smukt med den kontekst, hvori den nu er anbragt, ja, så er der ikke megen basis for at hævde, at perikopen og dens billede før har hørt hjemme i en anden kontekst, eller senere er blevet "læst ind i" en fremmed kontekst. Så er vi henvist til de løse formodninger. Jeg er ganske klar over, at det er et problem, som al redaktionshistorisk eksegesi er stillet over for. Det er jo eksegesens vilkår. Det jeg vil anholde, er først og fremmest ubekymretheden og frimodigheden i præses' påstande om, at den og den perikope – specielt når den indeholder et billede – på et senere tidspunkt må have været tolket sådan og sådan i den og den situation.

Præses fremhæver selv flere gange Ronald Clements for hans sunde metode i behandlingen af spørgsmålet om eksiltidens tolkning af Jesaja (især en artikel i *Vetus Testamentum* 30 (1980), 421-436). Men Clements gør jo netop det, at han koncentrerer sig præcis om de steder, hvor der er en oplagt diskrepans mellem et udsagn eller perikope og den nuværende kontekst. Her kan man sætte ind og overveje senere nytolkning og redaktionsaktivitet. Det er i sådanne sammenhænge, Clements taler om "interpretative comments", der sekundært er kommet ind i teksten som en art glosser.

Jeg vil illustrere præses' vanskeligheder i denne forbindelse ud fra Jesaja 6, kapitlet om Jesajas kaldelse, som præses behandler (233-256) i bogen. Problemet i Jes 6 er som bekendt de to sidste vers: har Jesaja selv taget brodden af sin hårde domsforkyndelse og sin tale om folkets totale forhærdelse over for hans forkyndelse, når han i de sidste vers tegner et billede af træstubben, der efter træets fældning (= dommen) står tilbage og danner basis for ny spiring (= ny fremtid for Israel)? Eller er der en så uforligelig modsætning mellem v. 12-13 og versenes kontekst – nemlig hele kapitel 6 – at det eneste rimelige er at opfatte de

to sidste vers som en tilføjelse af trøstende karakter, der så formentlig stammer fra eksilets tid i 500-tallet f.Kr. eller fra eftereksilsk tid, således at der altså er tale om en tilføjelse, der er foretaget et par hundrede år efter Jesajas tid? Det sidste er jo, hvad næsten alle forskere nu om dage mener, og præses nøjes fornuftigvis med at henvise til og referere de nyeste såsom Steck, Wildberger, Vermeylen og Hermann Barth — og så *outsideren* Ivan Engnell.

Der kan argumenteres udmærket for, at Jes 6,12-13 på den ene eller den anden måde må opfattes som en senere tilføjelse. Jeg skal ikke gentage argumentationen, som står og falder med, hvordan man opfatter konteksten — ikke blot resten af kapitel 6, men hele ”Denschrift” fra kap. 6 til begyndelsen af kap. 9. Hvis man som Vermeylen og Hermann Barth opfatter hele ”Denschrift” som udtryk for radikal domsforkyndelse, så er det helt rimeligt at betragte 6,12-13 som et fremmedlegeme i denne større sammenhæng — og altså som en senere tilføjelse.

Men når præses i modsætning til disse forskere flere gange (f.eks. 240) slår fast, at hele ”Denschrift” fra kap. 6 til 9 — altså *hele konteksten* — er præget af Jesajaforkyndelsens spænding mellem domstrusler og løfter om en lykkelig fremtid for Israel, så er der egentlig ikke megen grund til, at hun skulle betragte 6,12-13 som et senere tillæg til kapitlet. Ja, det er naturligvis et tillæg til Jahvereplikken i v. 11b med overgang til omtale af Jahve i 3. person. Men er der konsekvens i hendes påstand om, at versene er senere end kapitlet som sådan?

Nu ender præses også i et lidt sært kompromis: det hele, siger hun, er ægte Jesajatale; men 6,1-11 er fra året 733 straks efter den syrisk-efraimitiske krig. Vers 12 plus halvdelen af v. 13 er fra 721, og det sidste halvvers er fra 715. Jeg ved godt, at præses (246-47) forsøger sig med lidt triste forbehold over for sin egen opfattelse; men det er nu det, hun vil have os til at acceptere (234ff).

For det første: side 25, 192, igen 245 og iøvrigt andre steder ironiserer præses over især Vermeylen og Hermann Barth for deres præcise dateringer af profetudsagn med billeder. Så virker det ærlig talt lidt komisk, at vi her præsenteres for en datering af elleve vers til 733, derefter en ansættelse af halvandet vers til 721 og endelig af det sidste halve vers til 715.

For det andet, og det er det vigtigste: hvad med konteksten? Her flytter præses så at sige vers 12-13 fra en litterær kontekst til en ”historisk kontekst” (nemlig årene 721 og 715). Det eneste, præses kan hæn-

ge sin datering af disse vers op på, er – så vidt jeg kan se – sætningen ”Herren vil fjerne menneskene” i v. 12. Ræsonnementet er følgende: den nærmeste kontekst (nemlig 6,1-11) er fra året 733, umiddelbart efter den syrisk-efraimitiske krig. Men med sætningen ”Herren vil fjerne menneskene” i v. 12 må der hentydes til de assyriske deportationer i Nordriget efter 722, da Samaria var faldet. Altså må v. 12 være fra tiden kort efter 722 (siges 236f). Men er det et fornuftigt ræsonnement? Nej, allerede i 733 var Nordrigets skæbne faktisk beseglet; der skete omfattende deportationer, og tre fjerdedele af landet blev omdannet til assyriske provinser. ”Herren vil fjerne menneskene” i v. 12 kan lige så vel henvises til 733. Om deportationerne i dette år beretter 2. Kg 15, og de er også omtalt i Tiglat Pilesers annaler, hvis man fæster mere lid til dem. Og hvad endelig angår årstallet 715, ved præses lige så godt som jeg, at det er højst usikkert, hvorvidt Hizkija kom på tronen netop dette år.

Men altså: går man som præses ind for, at spændingen mellem doms- og frøseforkyndelse er karakteristisk for hele ”Denkschrift”, er det svært at finde en rimelig begrundelse for at datere disse vers forskelligt. Og da præses selv fremhæver konteksten som afgørende for en nærmere bestemmelse af billedet, er det påfaldende, at hun her skiller billede og kontekst. Iøvrigt er den omstændighed, at det i 6,12-13 drejer sig om billedtale uden betydning for tolkningen og for løsningen af de redaktionelle problemer. Udtrykt i bogstavelig tale kunne Jes 6,12-13 parafraiseres: ”Et folk bliver tilintetgjort, men der bliver en hellig rest tilbage”. Et sådant udsagn ville formentlig have samme performans som træbilledet, og samme polyvalens – for hvilket folk er der tale om, og hvem er resten? Tilhørerne ville også i dette tilfælde blive inddraget i tolkningen.

Når det gælder ”genbrug” eller nyinterpretation af Jes 6,12-13 i århundrederne umiddelbart efter Jesajas tid, er præses helt henvist til de tidligere omtalte formodninger (”der er grund til at regne med”, ”jeg er heller ikke i tvivl om”, ”det er rimeligt at regne med” – alle udtryk s. 249) om at versene har været forstået på den og den måde i eksilsk og eftereksilsk tid. Hun gør sig måske nok sagen lovlig let, når hun henviser til f.eks. Hermann Barths og Vermeylens argumenter for en *eksilsk datering* af versene og lader dem danne basis for en påstand om *eksilsk nytolkning*. Jeg vil i og for sig ikke afvise den argumentationsmåde (og præses bruger den adskillige andre steder); men det hele forbliver meget hypotetisk, når man ikke har eksiltidens kontekst.⁵

Jeg har allerede nævnt præses' udmærkede behandling af Jes 1,29-31, og jeg ville også gerne have været ind på den vellykkede analyse af Jes 10,16-19 (291-305). Her er mange gode enkeltheder og iagttagelser, og det hele viser præses som den dygtige ekseget, hun er. Der er også en del religionshistoriske problemer, man kunne dvæle ved.

Men jeg vil slutte med at ønske præses til lykke med bogen og med graden. Der er disputatser, der ikke vover at sige meget mere end det, som alle kan blive enige om. De bliver også derefter; de bliver så kedelige, at de knap er værd at beskæftige sig med. Du er ikke kedelig, og du er ikke bange for at rykke dine bastioner langt frem – endda nogle af dem helt ud i sprogfilosofiens ingenmandsland. Og rykker man sine bastioner langt frem, bliver de udsat for beskydning, og man kan blive nødt til at opgive nogle af dem. Men det er vilkårene for alt videnskabeligt arbejde. Som enhver ordentlig gammeltestamentlig afhandling vækker din både til anerkendelse og til modsigelse. Men den demonstrerer først og fremmest, at du er en god ekseget, og at du er en ekseget med større vidsyn end så mange andre. Det vil både teologien og den gammeltestamentlige videnskab få glæde af.

Noter

1. Som medbedømmer af afhandlingen optrådte som 1. officielle opponent docent, teol. dr. Inger Ljung, Uppsala. Hendes oppositionsindlæg, "Bildspråksanalys, språkfilosofi och litteraturvetenskap", er trykt i *Dansk teologisk Tidsskrift*, 49 (1986), 81-95. Inger Ljung koncentrerede sig om afhandlingens første 90 sider, der på mere principiel måde behandler problemet om metaforens væsen, hvorfor de to andre bedømmere (prof. Svend Holm-Nielsen, København, var medbedømmer og opponerede *ex auditorio*) i mindre omfang kom ind på disse spørgsmål.
2. Jeg skal ikke referere præses' svar på mere eller mindre direkte spørgsmål under oppositionen, men her vil jeg dog anføre, at præses – stillet over for disse mange muligheder – tilstod, at hun opfattede sin afhandling som et arbejde overvejende af redaktionshistorisk art. Det kunne vi ikke blive uenige om.
3. Jeg ved godt, det siges, at man skal være lidt af en idiot for at være en virkelig god korrekturlæser, og jeg vægrer mig derfor også ved at tro, at det er præses alene, der har haft ansvaret for korrekturlæsningen; men det er jo muligt, hun har fundet hjælpere, der opfyldte denne forudsætning. På den

Profetbog og billedsprog

anden side vil jeg tro, at den der har haft ansvaret for korrekturlæsning på hebraiske, syriske og græske citater lige præcis er præses selv. Og når det gælder det græske, må jeg sige, at præses lever op til det føromtalte krav til korrekturlæsere, men på en lidt uheldig måde. For slår man op på side 242, hvor der er en del græske ord, så er der hverken mere eller mindre end 10 fejl i det græske (forkerte bogstaver, accentfejl etc.). Det overlades til præses at undersøge sagen nærmere!

4. F.eks. en overdreven brug af ordet "spændende" og et par germanismer: "belæg" (som er teologjargon og ikke forekommer i *Nudansk Ordbog*), og en underlig anvendelse af verbet "mærke" i imperativ (f.eks. "Mærk at H. Barth ikke har andre argumenter etc."); det hører ikke hjemme i dansk, hvor det hedder "læg mærke til" eller evt. "mærk Dem". Et jargon-agtigt udtryk som "give et bud på" forekommer heldigvis kun en enkelt gang.
5. Præses er også inde på, at de antike versioner i en del tilfælde repræsenterer en nytolkning af teksten. Det er nok rigtigt, at LXX giver en positiv nytolkning af v. 12. Men når hun (248) siger, at det samme er tilfældet for Peshittas vedkommende, så er det ikke rigtigt for så vidt gælder v. 12. Og når det kommer til v. 13, kan man for begge versioners vedkommende hævde, at de snarere misforstår den hebraiske tekst (*homoioteleuton* i LXX) end foretager en bevidst nytolkning (jfr. udredningerne 241f). Hvorvidt Qumranvarianterne kan opfattes som udtryk for nytolkning, ved jeg knap. Formen *bamah* i stedet for *bam* findes andre steder i håndskriftet, og det betyder Jes 6,13 næppe "en høj", men er også her b^e + suffiks. Det er altså for kategorisk, når der side 253 tales om "reinterpretation i Qumranteksten, Pesjitta, LXX samt Targum".

Summary – *Opposition delivered at the public defence of Kirsten Nielsen's thesis "For et Træ er der Håb" (published Copenhagen 1985). The subtitle of the book announces its theme: the tree as metaphor in Isaiah 1-39. To the opposition is added a general introduction to the book. The criticism concentrates on the author's use of the idea of "context" in her exegetical analysis of Is. 1-39.*

Benedikt Otzen
Professor, dr. theol.
Institut for Gammel Testamente
Aarhus Universitet